

KNIV, SAV, ØKSE og BÅL

Kniv

Generelle regler for brug af kniv

Hold kniven ren, tør og skarp

- En sløv kniv smutter nemt, fordi du skal bruge mange kræfter på at skære.
- Den skal holdes ren og tør, fordi den ellers vil ruste og blive sløv.
- Kniven skal være i skeden, når du ikke bruger den.
Skeden er det sikreste sted at opbevare kniven, når den ikke er i brug. Hvis du sætter den i en rafte eller lægger den på jorden, kan andre overse den og skære sig på den. Du risikerer også at glemme den.
- Skær altid væk fra dig selv.
Hvis kniven smutter, skærer du ikke i dig selv.
Sid ned, når du snitter.
Du har bedst kontrol over kniven, når du sidder ned.

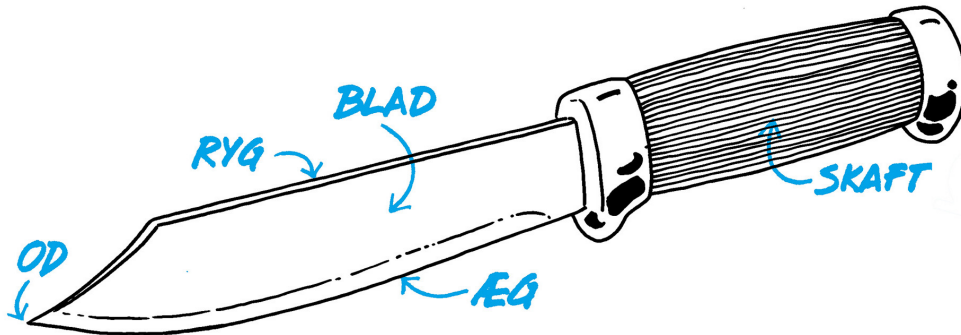

- Skær altid foran dine knæ, og pas på andre.
Du skal sidde, så du ikke skærer dig i knæene, hvis kniven smutter for dig.
Tænk over, hvordan du sidder bedst uden risiko for dig selv eller andre.
- Kniven er ikke legetøj!
Kniven er et skarpt værktøj, og man kan komme til skade, hvis man ikke passer på.
Leg derfor aldrig med kniven.
- Anvend fast underlag, når kniven bruges til madlavning eller lignende.
- Brug kniven korrekt.
Lad være med at hugge med den, og kast den ikke ned i jord eller sand. Det bliver den sløv af.
- Aflevér kniven korrekt.
Når kniven gives til en anden, så skal bladet vendes bort fra den som modtager. Hold på bladet med tommel- og pege-finger.

Lovgivning for brug af kniv

I Danmark er det ifølge våbenloven forbudt at bære kniv på offentlige steder. Det gælder også lommeknive med blad under 7 cm! Spejdere har tilladelse til at bære kniv i forbindelse med spejderarrangementer og på vej til og fra spejder - forudsat at knivens blad er under 12 cm. Du skal have din uniform på, for at måtte bære kniv offentligt.

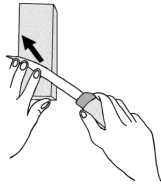
Om kniven

Vedligeholdelse

En kniv skal holdes ren, tør og skarp.

- Rengøring
  - Efter brug tørres kniven af for harpiks og andet snavs.
  - Hvis kniven er blevet meget beskidt, må man vaske den med sæbevand. Er skæftet af træ eller læder, kan man give det lidt olie eller voks, så det ikke tørrer ud. En læderskede skal også behandles med voks eller læderfedt for ikke at tørre ud.
- Skærping
  - En kniv af god kvalitet holder sig skarp længe, hvis den ikke mishandles, men alle knive skal skærpes en gang imellem. Eksempelvis sisal og papir sløver mere end friskt træ.
  - Hvis ikke der er større hakker i æggen, kan man bruge et strygestål. Det slider ikke så meget på bladet og er rimeligt let at bruge, når man først har fået det lært.
  - Er kniven meget sløv, eller er der kommet hakker i æggen, må man bruge en slibesten. Der findes flere forskellige typer slibesten, men der er altid to ting man skal huske på:
    - Stenen skal fugtes med vand eller et andet smøremiddel - afhængigt af hvilken sten man bruger.
    - Bladet skal altid holdes i samme vinkel i forhold til stenen, når man sliber.

SAV

Sikkerhedsregler for brug af sav

- **Sørg for at have fast underlag, når du saver.**
Du skal stå sikkert for ikke at komme til skade.
- **Sav kun i træ, der er tykkere end dit håndled.**
Hvis træet er tyndere end dit håndled, vil det normalt være hurtigere at hugge det over. Det er også svært at få ordentligt bid med saven i tyndt træ. Så kan den hoppe op, og du kan save dig i hånden.
- **Hold godt fast i saven.**
Så skrider den ikke i hånden på dig. Du skal dog ikke holde så hårdt, at du får krampe i hånden.
- **Når du begynder at save, træk da først saven forsigtigt mod dig selv 8-10 gange.**
På den måde laver du et spor, der gør det nemmere at styre saven. De fleste savskader sker, når saven hopper op af sporet og over på den hånd, der holder træet.
- **Tryk ikke for hårdt med saven. Før den let frem og tilbage.**
Dermed mindsker du risikoen for at saven hopper. Samtidig lader du saven gøre arbejdet.
- **Sav aldrig i jord eller sten.**
Det sløver saven, og gør den ubrugelig. En savbuk eller et stykke træ som underlag sikrer, at du ikke kommer til at save i jorden.
- **Sørg for at træet ligger roligt.**
En savbuk sørger for, at træet ligger roligt, og at du får en bekvem arbejdshøjde. Hvis du bruger savbuk, skal savsporet lægges uden for benene, så træet ikke klemmes sammen om savklingen.
Du kan også holde træet i ro ved at holde på det med den frie hånd - så langt fra klingens at du ikke saver dig i hånden. Hvis I er to, der saver, kan I sætte jer overfor hinanden og holde træet fast med fødderne med spredte ben.
- **Beskyt savklingen, når saven ikke er i brug.**
Sæt klinge-beskytter på klingens, hvis det er en bøjlesav eller en fukssvans. Et stykke opskåret vandslange kan bruges om klinge-beskytter.
Fold saven sammen, hvis det er en foldesav.
Læg saven på plads, når den ikke er i brug. Man kan komme til skade på en sav, der ligger og flyder. Saven rustner og bliver sløv, hvis den ligger på jorden.

Om saven

Der findes tre typer save, man normalt bruger på spejderlejr.

Der findes save med forskellige klinger.

Klinger med grove tænder egner sig godt til savning af brænde og andet arbejde, hvor man vil have arbejdet overstået hurtigt. Finere tænder giver et pænere resultat, men tager længere tid at bruge.

Bøjlesaven er den mest almindelige spejdersav.

Den består af en smal klinge og en bøjle, der holder klingen stram.

Klingen har normalt store tænder, der på skift er lagt en lille smule ud til siderne.

Foldesaven fylder ikke meget, og den er velegnet til at tage med på tur, hvor man skal bære sit udstyr selv.

Den findes i to udgaver:

1. En udgave med et plastic- eller træ-skæfte og en stiv klinge, der kan foldes ind i skæftet, når man ikke bruger saven.
2. En udgave hvor en eller flere klinger ligger inde i et aluminiumshylster. Klingerne kan foldes ud, hylsteret kan klappes ud og saven fungerer som en bøjlesav.

Fukssvansen er den type sav, en tømrer bruger.

Den er god, hvis man skal lave præcisionsarbejde som for eksempel kulsarbejde.

Vedligeholdelse af saven

En sav skal holdes ren tør og skarp. En våd og beskidt sav ruster og bliver sløv, så den ikke saver godt. Hvis man passer på saven, holder den sig skarp længe. Man kan godt file en sav og lægge tænderne ud, men det er meget besværligt. Som regel køber man i stedet en ny klinge - hvis det er en bøjlesav eller en foldesav med udskiftelig klinge. En sløv fukssvans kasseres som regel.

Tip:

Harpiks på sav eller andre redskaber renses af med husholdningsspirit.

ØKSE

Sikkerhedsregler for brug af økse:

Kontrollér om øksehovedet sidder fast

Det gøres ved at tage fat om økshovedet med den ene hånd og om skaftet med den anden. Hvis øksehovedet kan rokke, må man ikke bruge øksen.

Se efter om øksen er skarp og uden hakker i æggen

En skarp økse kiler sig fast i træet.

En sløv økse glider lettere af på træet og kan ramme benet på den der bruger øksen.

Vælg en god huggeplads

På lejr skal man bruge en huggeblok af træ, der er gravet ned, så den står fast. Man kan også bruge en stor kævle, der ligger fast på jorden.

Hold afstand til andre

Andre personer skal være mindst tre meter (armlængder) væk, når man bruger øksen.

Så er risikoen for at nogen bliver ramt af øksen eller et vildfarent stykke brænde lille.

Hav solidt fodtøj på og stå sikkert

Hvis uheldet er ude, og øksen smutter, er solide læderstøvler mere sikre end sandaler eller kondisko.

Sørg for at huggepladsen er ryddet for træstykker, så du ikke snubler eller skrider, mens du hugger.

Sørg for at have fast støtte under træet, hvor øksen rammer

Det er lettere at hugge træet over, hvis det ikke giver efter.

Øksen smutter også let på et stykke træ, der ikke ligger fast.

Stå med spredte ben i tilpas afstand fra huggeblokken

"Tilpas afstand" er øksens længde plus længden af din underarm.

Kontrollér afstanden ved at hugge i huggeblokken uden brænde på.

Du skal stå, så du naturligt rammer midt i blokken.

Skulle du ramme ved siden af træet, eller smutter øksen, så er risikoen for, at du rammer dine ben mindst, når du står med spredte ben.

Hold på grebet og ikke længere oppe på skaftet

Hvis du ikke kan styre øksen uden at holde længere oppe på skaftet, er øksen for stor til dig.

Brug en mindre økse. Den er lettere at styre.

Hug ikke noget over, der er tykkere end dit lår

Det er hurtigere at bruge en sav, hvis træet er tykt.

Hvis du alligevel er nødt til at bruge øksen, skal du hugge i v-form, så du hugger spåner af, og øksen ikke kiler sig fast.

(Hvis du kløver brænde, må stykkerne gerne være tykkere.)

Se på træet – ikke på øksen

Du skal koncentrere dig om, hvor du skal ramme træet, og ikke tænke så meget på øksen. Med lidt øvelse ved du, hvor øksen vil ramme, uden at kigge på den.

Gør øksen ren efter brug

En våd og snavset økse rustner og bliver sløv.

Når øksen er rengjort skal den lægges i hylster/have æg-beskytter på.

Læg øksen på plads når den ikke er i brug

Man kan komme til skade ved at træde på en økse, der ligger på jorden.

Øksen bliver ikke væk, hvis den er på sin plads, når den ikke er i brug.

Sæt øksen i huggeblokken så æggen er helt dækket.

Om natten skal øksen pakkes væk.

Bær øksen korrekt

Hvis du skal bære øksen over længere strækninger, skal den være i etuiet/have ægbeskytter på.

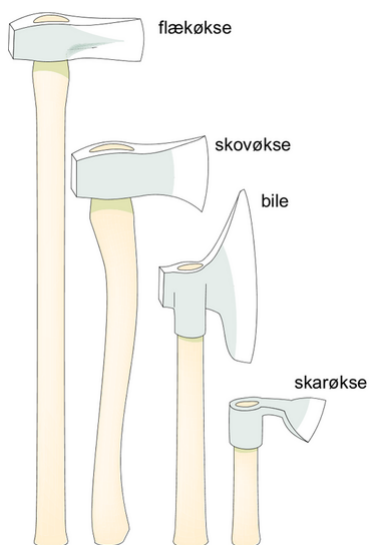
Ved transport over kortere afstande skal du holde ned om øksehovedet med æggen visende bagud.

Om øksen:

Øksen består af et skaft og et hoved.

Den skarpe kant på hovedet, man hugger med, hedder æggen, og bagsiden af hovedet kaldes nakken.

Øksetyper

Patruljeøkse er den økse de fleste spejdere bruger.

Den fås i forskellige størrelser, der passer til børn.

Skovøkse er en større økse, der bruges til at fælde træer og til at kløve brænde. Den er mere effektiv en patruljeøkse, men sværere at styre.

Flækøkse eller flækhammer er en speciel økse til at kløve brænde med. Den har et langt skaft og et smalt hoved med en sløv æg. Æggen er sløv, for ikke at øksen skal kile sig fast i træet. Nogle flækøkser er lavet til også at slå kiler i.

Kun store spejdere og ledere bruger flækøkse.

Vedligeholdelse

En økse skal holdes ren, tør og skarp. (Flækøksen behøver ikke at være så skarp).

Skærping

Brug en metalfil til at fjerne større hakker i æggen. Øksen slibes på en slibesten.

Der findes flere forskellige typer slibesten, men der er altid to ting man skal huske på:

1. Stenen skal fugtes med vand eller et andet smøremiddel alt afhængig af, hvilken sten man bruger.
2. Øksehovedet skal altid holdes i en bestemt vinkel i forhold til stenen, når man sliber.

Skaft

Det hænder, at et økseskaft bliver skadet eller knækker, så det skal skiftes.

Det er vigtigt, at man bruger et skaft, der passer til øksen. Hvis skaftet er for kort eller for langt, får øksen en forkert balance og er meget svær at bruge.

Hvis ikke skaftet passer præcist til hovedet, kan man ikke sætte det sikkert fast.

Et økseskaft af træ skal altid sikres med en kile.

Nogle økser har et plasticskaft, der er støbt fast. Den slags skafter kan man ikke skifte, og øksen må kasseres, hvis skaftet er skadet eller knækket.

BÅL

Bålregler:

Tænd kun bål, når du har fået lov

Du skal altid have lov af en leder, før du må lave bål.

Tænd kun bål på en velegnet bålplads

Bålpladsen skal være indrettet på en måde, så ilden ikke kan brede sig ud over bålpladsen.

Den skal være en passende størrelse til bålet.

1,5×1,5 meter er passende til et madbål.

Et stort lejrbaal kræver en større bålplads.

Bålpladsen skal være afgrænset af sten (ikke flint – det kan sprænges ved hård varme) eller af tykke stammer/rafter, der beskytter kanterne mod at blive trådt ned eller brændt af.

Hav altid brandslukningsudstyr parat ved bålet

En brandspand med en branddasker lavet af gamle sække er god at have ved bålet.

En brandsprøjte med pumpe eller en branddasker af stålblade kan også bruges, men hvis man har en brandspand, kan man bruge vandet til hurtigt at afkøle forbrændinger. I meget varmt og tørt vejr, er brandslukningsudstyret ekstra

vigtigt, da gnister kan antænde tørt græs.
Hvis der er meget tørt, kan der være bålforbud.
Brug ikke brandsprøjten til vandkamp.

Lav kun bål, når det er nødvendigt og undgå brændespild

Spar på brændet ved kun at lave bål, når det er nødvendigt.

Det er for eksempel til madlavning, lejrål og andre aktiviteter, der kræver bål.

Brug ikke vådt brænde. Det kræver meget mere brænde at fyre med vådt, end med tørt brænde.

Lav ikke bål på en bakketop eller andre steder med megen vind, da der bruges meget mere brænde.

Lav ikke bål nærmere end tre meter fra et telt

Gnister fra bålet kan antænde teltet, der brænder lynhurtigt.

Hvis det blæser meget, eller hvis det er et stort bål, så skal sikkerhedsafstanden være større.

Båltyper:

Pyramidebål

Man starter som regel et bål med en bunke kvas og bygger et pyramidebål udenpå. I pyramidebålet stiller man grene og brændestykker på højkant, så de peger ind mod midten af bålet. På den måde får flammerne let fat i brændestykkerne, og der kommer ilt til flammerne.

Hvis du bruger pyramidebålet til madlavning, må du bruge et ophæng til gryderne, da du ikke kan stille gryder direkte på et pyramidebål.

Pagodebål

Pagodebålet er opbygget af længere brændestykker, der ligger parvis oven på hinanden.

Hvis du bruger tørt granbrænde, er pagodebålet velegnet til store bål som for eksempel lejrbål.

Bruger du hårdt træ, giver bålet gode gløder til snobrød.

Jægerild

Jægerilden er god til madlavning, hvis du ikke har et stativ til gryder.

Brug tykke brændestykker, helst af hårdt træ som eg eller bøg, til at afgrænse ilden og til at stille gryder på. Fyr op i midten med mindre brændestykker. Hvis du lægger de store brændestykker på langs af vindretningen, brænder ilden bedst. Husk at holde øje med, at gryden ikke vælter, når der er brændt noget af de tykke brændestykker.

Nying

En nying er en hyggelig måde at have bål til opvarmning af bivakken.

Du flækker en tyk stamme og lægger gløder på den nederste halvdel. Den øverste halvdel lægges ovenpå med et par pinde imellem. En nying giver hyggelig strålevarme i mange timer, når man stiller den foran bivakken.

Brændebesparende båltyper

Du kan spare meget brænde ved at bruge forskellige former for brændekomfur, der holder på varmen og koncentrerer ilden om gryden.

Brænde

Brug altid tørt brænde.

Vådt brænde brænder dårligt, og der skal bruges mere brænde.

Nåletræ som gran, lærk og fyr giver hurtigt ild med store flammer, som egner sig til lejrål.

Let løvtræ som birk og ask brænder godt og er velegnet til madlavning.

Hårdt løvtræ som bøg og eg brænder længe og giver gode gløder til snobrød.

Brug tørt kvas, birkebark eller snittespåner til optænding.

Om at tænde bål

Du kan ikke tænde op med store brændestykker.

I stedet bruges tørre snittespåner, birkebark eller tørt grankvas.

Der skal samles et par gode håndfulde, og optændingsmaterialet skal være tørt.

Når du har tændt ild til kvaset, skal du være klar med kviste og smågrene eller små flækkede brændestykker med mange kanter og hjørner, som ilden kan få fat i. Disse stables som et pyramidebål omkring den brændende bunke optændingsmateriale. Når ilden har fænget de mindre stykker flækkede brænde, kan du stable lidt større stykker udenpå igen. Nu fortsætter du støt og roligt med at bruge større og større brændestykker, indtil ilden har så godt fat, at du kan lægge almindelige brændestykker på.

Tip:

De nederste døde grene på grantræer er lige til at brække af og er knastørre. Kvaset er perfekt til optænding.

